

Nowoczesny samorząd społeczeństwa obywatelskiego

Redakcja naukowa
Izabela Rycerska
Michał Gołoś

Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych
i Komunikacji Społecznej w Chełmie

Chełm 2017

Recenzent
Prof, dr hab. Marek Żmigrodzki

Opracowanie redakcyjne
Grzegorz Figiel

Korekta
Zespół

Projekt okładki
Sebastian Zonik

Copyright by
Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych
i Komunikacji Społecznej w Chełmie

Wydawca
Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych
i Komunikacji Społecznej w Chełmie
22-100 Chełm, ul. Wojsławicka 8A

ISBN
978-83-61787-92-1

Drukarnia TEKST spółka jawna
Emilia Zonik i wspólnicy
ul. Wspólna 19, 20-344 Lublin

DZIAŁALNOŚĆ LOKALNYCH GRUP DZIAŁANIA (LGD) NA PRZYKŁADZIE LGD „DOLINA GIEŁCZWI”

Wprowadzenie

Lokalne Grupy Działania (LGD) są rodzajem partnerstwa trójsektorowego, działającym w gminach miejskich bądź miejsko-wiejskich. Zrzeszają przedstawicieli zarówno sektora publicznego (samorządy, szkoły, agendy rządowe i instytucje publiczne), jak i organizacje społeczne (głównie organizacje pozarządowe) oraz podmioty gospodarcze (firmy prywatne, przedsiębiorcy, rolnicy i ich organizacje). LGD w głównej mierze zarejestrowane są jako stowarzyszenia, rzadziej jako fundacje czy związki stowarzyszeń¹. W Polsce funkcjonuje ponad trzysta LGD i co istotne, jest ich najwięcej ze wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej (UE)². Podstawę prawną LGD w Polsce stanowią ustawy: o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 7 marca 2007 roku oraz o stowarzyszeniach³.

LGD działają w ramach inicjatywy LEADER, która była pierwszym oddolnym rodzajem działalności na rzecz rozwoju obszarów wiejskich⁴. LEADER jest specyficzną metodą, która pomaga w aktywizacji mieszkańców gmin wiejskich, traktując ich jako główny podmiot do podejmowania działań dla poprawy warunków życia na wsi⁵. Program LEADER jest jednym z najstarszych projektów realizowanych w UE i jego wdrażanie rozpoczęło się w 1991 roku⁶. LEADER zawiera wiele specyficznych elementów bliskich koncepcji zrównoważonego rozwoju wsi. Jedną z nich jest terytorialność, czyli chodzi tutaj o określony obszar realizacji programu, zamieszkały przez ludność liczącą do 150 tysięcy osób. Następnie zakłada utworzenie na danym terenie partnerstwa, czyli LGD. Kolejną zasadą dotyczy integralności podej-

¹ R. Kamiński, *Aktywność społeczności wiejskich. Lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych*, Warszawa 2008, s. 109-110. Por. *Partnerstwa w sferze publicznej*, red. A. Kołomycew, B. Kotarba, Warszawa 2014.

² Strona internetowa Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, www.ksow/leader/baza.pl, (dostęp: 30.11.2015).

³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFROW); ustawa o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 7 marca 2007 r., Dz. U. 2013, poz. 173 z późn. zm.; Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r., Prawo o stowarzyszeniach, Dz. U. 2015, poz. 1393 z późn. zm.

⁴ LEADER to skrót nazwy programu w języku francuskim: Liasom Entre Actions de Developpemnet de l'Economic Rurale (powiązania między działaniami na rzecz rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich).

⁵ Zob. A. Bąk-Pitucha, *Inicjatywa wspólnotowa LEADER a społeczność wiejska*, „Myśl Ludowa” 2010, nr 2, Warszawa, s. 63-71.

⁶ Szerzej: R. Kamiński, K. Kwatara, *Jak budować Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach pilotażowego programu LEADER+ ? Poradnik dla animatorów Lokalnych Grup Działania*, Warszawa 2005, S. 109.

ścia do spraw w szerokim kontekście określonego obszaru, jego uwarunkowań, zasobów, ograniczeń i możliwości. Po wtóre to samodzielne zarządzanie na poziomie lokalnym, które polega na przekazaniu środków finansowych na jak najniższy szczebel, np. LGD mogą przekazać to zadanie innej wyspecjalizowanej instytucji. Kolejna przesłanka wiąże się z innowacyjnością i ma na celu wypracowywanie przez lokalnych działaczy nowych sposobów rozwoju danego terenu i rozwiązywania istniejących problemów. Jedną z ostatnich taktyk jest współpraca z innymi LGD, nie tylko działającymi na obszarze państwa polskiego, ale także poza nim i polega na realizacji wspólnych projektów⁷.

W Polsce do 2006 roku zrealizowano już kilka edycji inicjatywy LEADER, która działa w oparciu o założenia polityki strukturalnej, zaś w latach 2007-2013 również Wspólnej Polityki Rolnej. W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013 Oś 4 przeniesiono wdrażanie z poziomu centralnego na regionalny, zaś obszar wykonania projektu miał pokrywać się z obszarem działalności LGD⁸. Obecnie LGD przystąpiły do realizowania PROW na lata 2014-2020.

1. Stowarzyszenie LGD „Dolina Giełczwi”

Stowarzyszenie LGD „Dolina Giełczwi” powstało w sierpniu 2008 roku. Uznano, że obszar doliny rzeki Giełczew jest obszarem o wyjątkowych walorach kulturowych oraz krajobrazowych. Jest to partnerstwo trójsektorowe, które składa się z reprezentantów następujących sektorów: publicznego, gospodarczego oraz społecznego, z terenu trzech gmin: Piaski, Rybczewice i Trawniki. W listopadzie 2015 roku odbyły się kolejne wybory władz stowarzyszenia. W skład LGD „Dolina Giełczwi” wchodzi ponad 50 członków. Zarząd LGD „Dolina Giełczwi” stanowią: prezes - Sławomir Kuśmicki, wiceprezes - Magdalena Narodowicz; Radę tworzy jedenaście osób, zaś Komisję Rewizyjną trzy osoby z przewodniczącą na czele.

Stowarzyszenie LGD „Dolina Giełczwi”, w ramach Osi 4 LEADER PROW na lata 2007-2013, realizowało główne cele zapisane w Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR), czyli w głównym dokumencie strategicznym tego obszaru. Jak wynika z założeń programowych LGD „Dolina Giełczwi” należą do nich:

1. Podniesienie poziomu i jakości życia na obszarze LGD poprzez rozwój turystyki, sportu i kultury, a także rozbudowę infrastruktury;
2. Rozwój przedsiębiorczości, wzmocnienie potencjału i aktywizacja mieszkańców w projektach;
3. Optymalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych, historycznych i ich waloryzacja⁹.

W tym celu LGD „Dolina Giełczwi” podjęła działania ze środków przyznanych na wykonanie strategii. Zgodnie z wcześniejszymi wytycznymi LSR miała zo-

⁷ Por. R. Kamiński, *Aktywność...*, s. 109-110; A. Bąk-Pitucha, *op. cit.*, s. 67.

⁸ R. Kamiński, K. Kwatara, *op. cit.*, s. 109.

⁹ Strona internetowa LGD „Dolina Giełczwi”, www.dolinagielczwi.pl, (dostęp: 21.05.2015).

stać zrealizowana do końca 2015 roku. Odbyły się nabory wniosków o dofinansowanie poszczególnych projektów, które musiały dotyczyć następujących działań: różnicowania w kierunku działalności nierolniczej, tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw, odnowy i rozwoju wsi oraz tzw. „małych projektów”¹⁰.

LGD wdrażając lokalne strategie rozwoju przyczynia się do poprawy jakości życia mieszkańców poprzez wzrost aktywności lokalnej społeczności, wsparcie dla uruchomienia działalności pozarolniczej, prowadzenie działalności gospodarczej, zaspokajanie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi, a także promowanie obszarów wiejskich. Na potwierdzenie powyższych słów należy w tym miejscu przytoczyć przykłady projektów zrealizowanych w ramach PROW 2007-2013, z których skorzystało wielu beneficjentów z obszaru LGD „Dolina Giełczwi”. W grupie działań dotyczących odnowy i rozwoju wsi znalazły się następujące czynności: budowa boiska sportowego łącznie z zapleczem sanitarno-szatniowym i parkingiem w Trawnikach, rozbudowa obiektu sportowego w Piaskach, budowa skweru przy Miejskim Centrum Kultury w Piaskach¹¹.

Exemplifikacjami projektów sfinansowanych poprzez „mały projekt” były m.in. powstanie siłowni zewnętrznej w Piaskach, stworzenie miejsca spotkań i integracji dla społeczności lokalnej - kawiarenki internetowej przy Parafialnym Klubie Sportowym „Meandra” w Dorohuczycy, modernizacja placu zabaw w Dorohuczycy, budowa pomostu na rzece Wieprz w Trawnikach oraz inne działania jak: zorganizowanie imprezy „Festiwal Flaków”, regionalnego pikniku artystycznego pod nazwą „Trawnicka Zaciera” czy „Dni Piask”¹², które stanowią główny element budowania i promocji marki turystycznej oraz gospodarczej regionu. Trzeba podkreślić, że wszystkie czynności wykonane w ramach „małych projektów” wyraźnie przyczyniają się do poprawy jakości życia lub różnicowania działalności gospodarczej, w tym przypadku na obszarze działania LGD „Dolina Giełczwi”.

Natomiast w grupie praktyk dotyczących różnicowania działalności nierolniczej wsparcie uzyskali indywidualni beneficjenci na zakup kombajnu zbożowego, z tytułu prowadzenia sezonowych usług dla gospodarstw rolnych czy też na budowę magazynu zbożowego. Zaś przykładem działania z zakresu tworzenia mikroprzedsiębiorstw było wsparcie finansowe przeznaczone na otwarcie ośrodka diagnostyczno-rehabilitacyjnego, prowadzącego usługi fizjoterapii¹³. LGD „Dolina Giełczwi” opracowuje obecnie plan wdrażania strategii PROW na lata 2014-2020, m.in. poprzez spotkania konsultacyjne z mieszkańcami, przedstawicielami organizacji i instytucji funkcjonujących na omawianym obszarze.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem, *Katalog projektów*, (dostęp: 28.11.2015).

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

2. Obiekty zabytkowe gminy Piaski

Na obszarze działalności LGD „Dolina Giełczwi” istnieje wiele cennych obiektów zabytkowych. W gminie Piaski wymienić należy: kościół parafialny z 1720 roku; ruiny barokowo-klasycystycznego zboru kalwińskiego z końca XVIII wieku; zespoły dworsko-parkowe w Borku rodziny Rzewuskich, Brzeżicach rodziny Scipio del Campo, Gardzienicach rodziny Iwańskich, Kawęczynie rodziny Kicińskich, Siedliszczkach rodziny Czarneckich i w Wierchowiskach rodziny Koźmianów.

W podejściu architektonicznym warto nadmienić, iż budynki dworów, znajdujących się na terenie LGD, w większości budowano w stylu klasycystycznym, który charakteryzował się symetrycznością. Od frontu dworu znajdował się duży podjazd wraz z gazonem, który pełnił nie tylko funkcję estetyczną, ale również praktyczną. Dwory na Lubelszczyźnie miały przeważnie układ dwutraktowy, a pomieszczenia były rozmieszczone w amfiladzie. Od strony ogrodu znajdowała się weranda¹⁴. Do budynku mieszkalnego prowadziła droga wysadzana drzewami, jak w przypadku dworu w Brzeżicach, należącego do rodziny Scipio del Campo. Była to aleja lipowa, której zwieńczenie stanowiła brama wjazdowa znajdująca się w murze otaczającym dwór i park. Dwór w Brzeżicach był parterowy, zbudowany z kamienia, z mieszkalnym poddaszem¹⁵.

Właściciel Brzezie, Edmund hrabia Scipio del Campo, był znanym i cenionym społecznikiem gmin: Piaski i Trawniki. Ufundował gminną bibliotekę publiczną, Szkołę Ludową, zaś w pobliskich Piaskach zorganizował Straż Ogniową, przy udziale wielu lokalnych ziemian, np.: Józefa Dreckiego z Kębtowa, Juliusza Piórkowskiego z Wygnanowic, Jana Iwańskiego z Gardzienic, Włodzimierza Kisielnickiego z Kozic Dolnych i Artura Rzewuskiego z Borku¹⁶. Na początku lat dwudziestych właścicielem Brzezie stał się syn Edmunda, Włodzimierz Scipio del Campo. Brał on czynny udział w pracach na rzecz odnowienia kościoła parafialnego w Biskupicach oraz odbudowy budynków gospodarczych¹⁷. Borek z kolei należał do Artura Rzewuskiego, który podobnie jak W. Scipio del Campo, aktywnie włączał się w prace społeczne¹⁸. Właścicielami Wierchowisk byli bracia Jan i Wincenty Koźmianowie. Obaj bracia stali się przykładnymi gospodarzami, których dokonania w zakresie rolnictwa przyczyniły się do podniesienia kultury rolnej na tym terenie¹⁹.

¹⁴ Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie (dalej: AWUOZ), E. Dobrowolska, A. Obrębska, *Ewidencja parku w Rybczewicach*, mps, Lublin 1980, s. 8.

¹⁵ Ibidem, M. Kseniak, M. Martyn, *Opracowanie ewidencyjne parku dworskiego w Brzeżicach*, mps, Lublin 1976, s. 9-10.

¹⁶ L. Świetlicki, *Dwory nad Giełczwią*, Lublin 1999, s. 97. Por. A. Przeglasiński, *Spółeczna działalność ziemianstwa lubelskiego w latach 1864-1914*, Lublin 2005, s. 186.

¹⁷ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Starostwo Powiatowe Lubelskie (dalej: SPL), Parafia rzymsko-katolicka w Biskupicach - protokoły i uchwały zebrań parafialnych, wybory członków Dozoru Kościelnego, odbudowa kościoła i budynków ekonomicznych 1921-1927, sygn. 601, k. 3-6.

¹⁸ Ibidem, k. 4-12.

¹⁹ L. Świetlicki, *Wierchowiska i okolice*, Piaski-Lublin 2001, s. 75-83.

3. Obiekty zabytkowe gminy Rybczewice

W przypadku gminy Rybczewice mamy do czynienia z równie wartościowymi zabytkami jak: kościół parafialny z końca XVIII wieku w Częstoborowicach; zespół dworsko-parkowy w Pilaszkowicach rodziny Epsztainów, Rybczewicach rodziny Kaniów, Stryjnie rodziny Stryjeńskich i Wygnanowicach rodziny Florkowskich.

Na Lubelszczyźnie większość domów ziemiańskich położona była na wzniesieniu, zwykle w pobliżu rzeki, jak np. zespół dworsko-parkowy w Rybczewicach, na którego lokalizację wybrano dolinę rzeki Giełczwi²⁰. Dobra rybczewickie w powiecie lubelskim zmieniały właścicieli, podobnie jak pozostałe majątki. W 1906 roku dwór w Rybczewicach oraz Częstoborowice kupił Wojciech Rostworowski, późniejszy senator, brat Antoniego Rostworowskiego, właściciela Milejowa w powiecie lubelskim i Kębła w powiecie puławskim. Następnie w 1912 roku majątek nabył Juliusz Florkowski, który w 1919 roku sprzedał część ziemi chłopom. W wyniku zadłużenia w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim majątek uległ przymusowej parcelacji i w 1928 roku nabył go zamożny chłop, Władysław Kania, pozostając jego właścicielem do 1945 roku²¹.

W dwudziestoleciu międzywojennym Pilaszkowice należały do Zofii i Leona Epsztainów, rodziców prof. Tadeusza Epszteina²². Natomiast dobra w Stryjnie były własnością rodziny Stryjeńskich. Wielu przedstawicieli wywodzących się z tej rodziny wniosło niemałe zasługi dla rozwoju kultury polskiej, np. Karol Stryjeński był architektem, odrestaurował Kościół Mariacki w Krakowie, kościół św. Krzyża, katedrę we Włocławku i wiele innych budowli świeckich; zaś jego żona, Zofia z Lubańskich Stryjeńska, została malarką²³.

4. Obiekty zabytkowe gminy Trawniki

Na obszarze gminy Trawniki również można znaleźć kilka cennych obiektów, np. kościół barokowy w Biskupicach zbudowany w latach 1712-1727 wraz z ogrodzeniem i plebanią; zabudowa małomiasteczkowa Biskupic; kościół w Dorohu czy z 1790 roku; zespół dworski w Struży Kolonii rodziny Popławskich i pozostałości zespołu dworsko-parkowego w Trawnikach rodziny Michalskich (kaplica grobowa, kordegarda, pozostałości bramy wjazdowej, aleja kasztanowa, spichlerz i tartak).

Pod koniec XIX wieku majątek Struża, położony koło Biskupic w powiecie lubelskim, został kupiony przez rodzinę Popławskich, którzy byli już właścicielami pobliskich Łysołaj. W 1922 roku folwark wraz z dworem w Struży nabyła rodzina

²⁰ AWUOZ, E. Dobrowolska, A. Obrębska, *op. cit.*, s. 6-8.

²¹ Ibidem, s. 3.

²² Por.: L. Świetlicki, *Dwory...*, s. 43.

²³ Idem, *Historie, biogramy, legendy i notki znad Giełczwi, Radomirki, Sierotki*, Świdnik 2008, s. 85-86; Idem, *Dwory...*, s. 67 i nn. Zofia z Lubańskich Stryjeńska (1891-1976) była malarką, reprezentantką stylu *art deco*, ilustratorką, grafikiem, scenografem. Należała do najbardziej znanych polskich artystek okresu dwudziestolecia międzywojennego, wspólnie z Tamarą Lempicką, zob. W. Kalicki, *Trzecia młodość Stryjeńskiej*, „Gazeta Stołeczna” z 19 lutego 2010, s. 14; J. Zbigniewicz, *Historia wsi i ich właścicieli w gminie Rybczewice*, w: *Dzieje gminy Rybczewice*, red. L. Świetlicki, Rybczewice-Piaski-Lublin 1996, s. 43.

Szczepańskich, Teodora z Kuśmierskich i Jan Tomasz²⁴. Zespół dworsko-parkowy w Straży wzniesiono na wysokim brzegu rzeki Giełczewki. Budynek dworu zbudowano w drugiej połowie XIX wieku dla ówczesnych właścicieli Popławskich, a konkretnie dla Ludwika Popławskiej. Wystrój zewnętrzny rezydencji nawiązywał do architektury szwajcarskiej, zwłaszcza południowo-zachodnie skrzydło z widokowym tarasem. Dekoracje tego typu były popularne dla obiektów sanatoryjnych, jak np. Nałęczowie²⁵.

Józef i Aleksandra Michalscy stali się właścicielami Trawnik wraz z folwarkiem Bazar, które kupili od Ludwika i Józefiny Słomińskich²⁶. W skład dóbr wchodziły: ziemia i dwór w Trawnikach, Kolonia Dorohuczka w gminie Siedliszcze w powiecie chełmskim, Osada Młyńska i place podmiejskie w gminie Jaszczów w powiecie lubelskim²⁷. Zespół dworski w Trawnikach również znajdował się na wzgórzu nad Wieprzem. Od głównej drogi do dworu prowadziła aleja kasztanowców. W pobliżu ogrodów owocowych i warzywnych wybudowano kaplicę, z przeznaczeniem na grobowiec dla rodziny Michalskich²⁸.

Obecnie, wymienione wyżej obiekty dworskie pełnią różne funkcje. Dwory w Borku, Kawęczynie, Rybczewicach i Wierzchowiskach znajdują się w prywatnych rękach. W Gardzienicach swoją siedzibę ma Ośrodek Praktyk Teatralnych, którego działalność znana jest nie tylko na gruncie ogólnopolskim, ale także poza granicami państwa polskiego. We dworze w Wygnanowicach mieści się Dom Opieki Społecznej. Zespoły dworsko-parkowe w Brzezicach i Stryjnie stoją puste, choć jeszcze kilka lat temu były użytkowane przez szkoły podstawowe. We dworach w Siedliszczkach i Struży utworzono mieszkania komunalne. Natomiast dwór w Pilaszkowicach znajduje się w ruinie, zaś obiekt dworski w Trawnikach nie istnieje już od lat siedemdziesiątych XX wieku.

Działalność LGD „Dolina Giełczwi”, w omawianym aspekcie, ma istotne znaczenie dla uwydatnienia waloru zabytkowego poprzez utworzenie trasy wędrkowej z możliwością zwiedzania lokalnych zabytków. Szlak Sobieskiego, znajdujący się na obszarze aktywności LGD „Dolina Giełczwi”, działa w ramach projektu utworzenia transgranicznego szlaku dziedzictwa Sobieskiego i obejmuje ponad 50 podmiotów nie tylko z Polski, ale także z Ukrainy. Przedsięwzięcie jest swoistym sposobem na nawiązanie współpracy między przygranicznymi regionami, polegającym nie tylko na skorzystaniu z atrakcji turystycznych, ale także wpływającym na rozwój przedsiębiorczości²⁹.

²⁴ AWUOZ, M. Kseniak, L. Gralewski, *Ewidencja zespołu ogrodowo-dworskiego w Struży*, mps, Lublin 1987, s. 2.

²⁵ Ibidem, s. 1-2. Ludwika Popławska i jej kuzynka Oktawia Trembińska, żona Bolesława Prusa często przebywały w Nałęczowie, zaś Prusowie przyjeżdżali do Struży.

²⁶ Ibidem, M. Kseniak, *Opracowanie ewidencyjne pozostałości parku dworskiego w Trawnikach*, mps, Lublin 1976, s. 2.

²⁷ APL, SPL, Akta w sprawie parcelacji prywatnej majątku Trawniki 1928-1939, sygn. 1253, k. 34.

²⁸ AWUOZ, M. Kseniak, *Opracowanie ewidencyjne pozostałości parku dworskiego w Trawnikach...*, s. 4.

²⁹ Strona internetowa dotycząca szlaku Sobieskiego, www.szlaksobieskiego.pl, (dostęp: 25.11.2015).

Podsumowanie

Gminy wiejskie w Polsce charakteryzują się nadal słabym kapitałem społecznym, pomimo dość bogatych tradycji współpracy. Brakuje przy tym odpowiednich instytucji i organizacji zrzeszających mieszkańców, w tym także wykształconych liderów. Szansą na polepszenie sytuacji może okazać się wdrażanie programu LEADER, w ramach którego funkcjonują LGD. Jednocześnie trzeba podkreślić, że inicjatywa LEADER nie gwarantuje radykalnej zmiany w funkcjonowaniu stosunków społecznych na wsi, ale jego realizacja pozwala wykorzystać potencjał tkwiący w lokalnych zasobach. Szczególnie istotną rolę w rozwoju obszarów wiejskich mogą spełnić różne przedsięwzięcia kulturalne, realizowane w ramach tzw. „małych projektów”, które często stanowią doskonały przykład promocji nie tylko danej gminy czy nawet powiatu, ale także całego regionu. Projekty realizowane w ramach działania LGD i przy wsparciu finansowym z funduszy unijnych, ukierunkowane są na tworzenie warunków dla rozwoju społeczno-ekonomicznego, głównie terenów wiejskich i aktywizacji ich mieszkańców. Przedsięwzięcia podejmowane przez podmioty gospodarcze czy indywidualne związane są z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi oraz podniesieniem atrakcyjności turystycznej danej gminy.

Bibliografia

Literatura

1. Bąk-Pitucha A., *Inicjatywa wspólnotowa LEADER a społeczność wiejska*, „Myśl Ludowa” 2010, nr 2.
2. Kamiński R., *Aktywność społeczności wiejskich. Lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych*, Warszawa 2008.
3. Kamiński R., Kwatera K., *Jak budować Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach pilotażowego programu LEADER+? Poradnik dla animatorów Lokalnych Grup Działania*, Warszawa 2005.
4. *Partnerstwa w sferze publicznej*, red. A. Kołomycew, B. Kotarba, Warszawa 2014.
5. Przeglasiński A., *Spółeczna działalność ziemiaństwa lubelskiego w latach 1864-1914*, Lublin 2005.
6. Świetlicki L., *Dwory nad Giełczwią*, Lublin 1999.
7. Świetlicki L., *Historie, biogramy, legendy i notki znad Giełczwi, Radomirki, Sierotki, Świdnik* 2008.
8. Świetlicki L., *Wierzchowiska i okolice*, Piaski-Lublin 2001.
9. Zbigniewicz J., *Historia wsi i ich właścicieli w gminie Rybczewice*, w: *Dzieje gminy Rybczewice*, red. L. Świetlicki, Rybczewice-Piaski-Lublin 1996.

Materiały archiwalne

1. Archiwum Państwowe w Lublinie, Starostwo Powiatowe Lubelskie, sygn. 410.
2. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie, Dobrowolska E., Obrębska A., *Ewidencja parku w Rybczewicach*, mps. Lublin 1980.
3. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie, Kseniak M., *Opracowanie ewidencyjne pozostałości parku dworskiego w Trawnikach*, mps. Lublin 1976.

4. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie, Kseniak M., Grajewski L., *Ewidencja zespołu ogrodowo-dworskiego w Struży*, mps, Lublin 1987.
5. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie, Kseniak M., Martyn M., *Opracowanie ewidencyjne parku dworskiego w Brzezicach*, mps, Lublin 1976.

Akty prawne

1. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
2. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r., Prawo o stowarzyszeniach, Dz. U. 2015 poz. 1393 z późn. zm.
3. Ustawa o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich z dnia 7 marca 2007 r., Dz. U. 2013, poz. 173 z późn. zm.

Prasa

1. „Gazeta Stołeczna” 2010.
2. „Przegląd Świdnicki” 2015.

Inne materiały źródłowe

1. Strona internetowa LGD „Dolina Giełczwi”, www.dolinagielczwi.pl
2. Strona internetowa Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, www.ksow/leader/baza.pl
3. Strona internetowa dotycząca szlaku Sobieskiego, www.szlaksobieskiego.pl

Streszczenie

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania (LGD) „Dolina Giełczwi” rozpoczęło swoją działalność w 2008 roku. Uznano bowiem, iż obszar doliny rzeki Giełczwi jest obszarem o wyjątkowych walorach krajobrazowych i kulturowych. LGD „Dolina Giełczwi” jest to partnerstwo trójsektorowe w formie stowarzyszenia, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, prywatnego i organizacji społecznych; działające na obszarze trzech gmin: Piaski, Rybczewice i Trawniki. Wszelkie podejmowane przedsięwzięcia, w ramach działalności LGD „Dolina Giełczwi”, mają służyć przede wszystkim lokalnej społeczności, głównie poprzez aktywizację mieszkańców, różnicowanie gospodarki wiejskiej, zaspokajanie potrzeb społeczno-kulturalnych oraz promowanie obszarów wiejskich.